

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i> – Fotografie la minut de Zoltán Rostás	7
Încredere în viitor	13
La comemorarea lui Spiru Haret	16
Sudul și sud-vestul nostru	20
„Haideti, fraților, să mergem!...”	24
Alma Mater Napocensis	26
Sarmisegetuzei și Gergoviei, comună închinare	30
După război... ..	38
Teama de reforme	42
După moartea prof. Simionescu	45
La moartea lui Ion Simionescu	53
„La răscrucea împărățiilor moarte”	56
În legătură cu educația tineretului	60
Pe Argeș în sus	64
Centre locale administrative	69
Lumină și șanse în diferendul polono-rus	72
Jos geografia	77
Sărbători involuntare	82
Universitare	86
Cinci zile în Basarabia	88
Fuga de răspundere	92
Răfuiala cu scopurile noastre	95
Și, totuși, o operă de mare valoare	99
Regele	105
Toponimia, expresie și armă națională	107

Școlile țărănești	110
Tractorul	113
Peisaj ardelean	117
Federalizarea institutelor științifice	120
Prejudecăți și tradiții	126
Ce este Basarabia	128
Cunoașterea națiunii	132
Dușmanii dinlăuntru	135
Considerații generale	139
Pentru tineretul țării	141
Semnificația unui omagiu	144
Este țărănimea retrogradă ?	148
Națiunile	152
„Ridicarea satelor”	154
Preotul Ion Zamă din Cornova	157
Drumul nou prin locuri umblate	161
Nădejdi de viitor	164
La „porunci” în sate ardelenne	165
„Acțiuni” la Suez	169
Valoarea prezentului	172
Icoana patriei	174
Cuvinte pentru ziua de azi	176
Ședința Academiei Române în memoria prof. P. Bogdan	179
Supremația idealului	182
„Nu te teme turmă mică”	184
Tirania formulelor	187
Încadrarea energiilor naționale	189
Duminică de război la sat	192
Ședința Academiei Române	194
Anexă – Cronologie	199

Cuvânt înainte

FOTOGRAFIE LA MINUT

Si vis pacem, para bellum – spune dictonul, dar cred că se poate modifica spunând – bunăoară, că dacă vrem pace, să vorbim despre pace, mai ales pe timp de război. Sau, poate ar fi mai nimerit, să se vorbească de lucruri pașnice, de literatură, artă, știință, tradiții și de viitor, mai ales într-o presă cotidiană invadată de articole ale violenței instituționalizate pe scară mondială.

Nu știu dacă istoria presei bucureștene a remarcat acest fenomen, dar este cert că „Ecoul” fondat de Mircea Grigorescu în decembrie 1943 frapează tocmai prin această particularitate. Fiecare număr al ziarului – fără să ascundă, fără să minimalizeze faptele politico-militare ale războiului – conține teme marginalizate de evenimente de pe front, de negocieri, de greutățile vieții de război, mai mult chiar, scrieri dedicate viitorului postbelic. În condițiile cenzurii militare a regimului Antonescu!

Nefiind istoric al presei, nu mă angajez în detalierea acestei publicații alternative. Dar, fiindcă alteritatea acestui ziar este reliefață și de colaborarea – puțin cunoscută – a membrilor Școlii sociologice de la București, despuierea colecției „Ecoul” este interesantă și din punctul de vedere al istoriei sociologiei românești.

Acest volum de articole, așadar, cuprinde scrierile membrilor Școlii sociologice de la București începând din decembrie 1943 până în mai 1944. Prin urmare, după mai multe volume de istorie orală și o antologie din publicistica unui singur autor, deschidem seria culegerilor de articole ale gustiștilor, apărute într-o singură sau în mai multe publicații. Motivul acestei întreprinderi constă în dorința de a înțelege cât mai complex această școală sociologică, ceea ce implică, firește, cunoașterea rețelelor, legăturilor lor sociale, inclusiv cu presa vremii. Important de menționat este și faptul că aceste culegeri nu vor îmbrățișa intervale mari, ci doar perioade de câteva luni sau un an-doi. Rațiunea publicării culegerilor de acest tip rezidă în caracterul contextual al scrisului și al oricărei activități intelectuale. Nu neg importanța publicării cronologice a scrierilor unui autor. Urmărirea continuității și discontinuității tematice, stilistice și ideatice nu se poate realiza altminteri. Pe de altă parte însă scriitura unui intelectual este determinată din toate punctele de vedere și de mediul sau câmpul social, politic, intelectual imediat.

Și cât este de adevărată această aserțiune dacă este vorba de un cotidian apărut în timpul războiului! Dar, dincolo de cazul de față, este evident că pentru o istorie socială a sociologiei românești este legitimă urmărirea – dincolo de activitatea *stricto sensu* științifică a sociologului – și a activității sale publicistice „minore”. Această dimensiune trădează date necunoscute ale demersului științific, dar mai cu seamă raporturile sociale ale sociologului.

Culegerea de față cuprinde toate articolele scrise de membrii Școlii în perioada menționată, respectiv relatările despre activitatea lor. Nu am operat o selecție a lor, de vreme ce scopul meu nu a fost acela de a arăta „ceea ce a rămas valabil până azi”, ci dimpotrivă, ceea ce Școala sociologică de la București a considerat necesar să fie divulgat marelui public – atunci. Doar astfel putem

înțelege puterea momentului. Acel moment a pus laolaltă practica sociologică însumată și a și selectat prin constrângerile perioadei respective ceea ce era de scris și de publicat.

Merită să facem accesibil corpusul integral al scrierilor membrilor Școlii, fiindcă oferă posibilitatea de a observa și diferențierea de la un monografist la altul, ilustrându-se astfel *in nuce* diversitatea accentuată a acestei școli care, totuși, și-a păstrat identitatea și unitatea. Unui necunoscător al legăturilor mai vechi și al antecedentelor profesionale ale fiecărui protagonist, apariția lor în paginile aceluiași ziar i-ar putea părea o pură întâmplare. Ce are în comun morga academică a lui Dimitrie Gusti cu microanalizele sociologice ale lui H.H. Stahl, cu stilul mobilizator cultural al lui Octavian Neamțu și efuziunile naționaliste ale geografului Ion Conea ? Foarte puțin, cu siguranță, dar împreună reprezentau altceva în peisajul războinic al presei românești a momentului.

Ziarul înființat în decembrie 1943 de Mircea Grigorescu, un experimentat publicist al presei democratice, se deosebea de celelalte nu numai prin implicarea monografiștilor. Paginile „Ecoui” au fost deschise unor scriitori și critici ca Șerban Cioculescu, Mihail Sadoveanu, Ion Marin Sadoveanu, G. Călinescu, și mai tinerilor Miron Radu Paraschivescu, George Ivașcu, Al. Piru, Ov. S. Crohmălniceanu, Costin Murgescu, Virgil Ierunca și multor altor publiciști, care aduceau un aer proaspăt publicației.

Se pune întrebarea dacă exista în spatele acestei activități publicistice și una științifică ?

Evident că în condițiile războiului nici nu putea exista cercetare de teren comparabilă cu aceea din anii '20 sau cu cele de aprofundare din anii '30. Chiar și dintr-o simplă enumerare reiese că preocupările de cercetare pe teren nu au fost abandonate.

Fără îndoială, cea mai importantă întreprindere a sociologiei românești a fost cercetarea statistico-sociologică a populației

românești de dincolo de Bug, în spatele frontului, din toamna lui 1942 până în august 1943, de către membrii Oficiului de Studii al Institutului Central de Statistică, în frunte cu Anton Golopenția, colaborator apropiat al profesorului Dimitrie Gusti. Acest recensământ detaliat, realizat în condiții deosebit de dificile și periculoase, nu putea fi prelucrat în tihnă, fiindcă după terminarea cercetării, în condițiile schimbării raporturilor de forță pe front și din cauza retragerii armatei române, echipa lui Golopenția a primit sarcina de a organiza transmutarea familiilor de români care își exprimaseră dorința de a reveni în țară. Astfel, la sfârșitul anului 1943, a apărut numai o mică mostră din vasta cercetare în revista „Sociologie Românească” (într-un număr despre care nu se știa că va fi și ultimul). Însă marea parte a cercetării a rămas neprelucrată. Echipa lui Golopenția a avut de suferit, unii dintre membrii ei au fost chiar întemnițați. Anton Golopenția a murit în închisoare. Din materialul găsit după decembrie 1989, Sanda Golopenția a realizat o reconstituire a expediției de doi ani a echipei, editând cele două volume *Români la est de Bug*.

Acest ultim număr, din 1943, al revistei Școlii aducea relatări și despre alte încercări de monografie, bunăoară – despre campaniile monografice din 1943 din satul mehedintean Fântâna Domnească, de la mănăstirea Secu, din comuna Cetea – județul Alba și despre activitatea Asociației pentru studiul monografic al județului Ilfov.

Surprinzător, însă, în 1943 nu doar școala gustiană făcea eforturi de a întreține cercetarea socială la nivel academic. Sociologii de la Universitatea Sibiu-Cluj au întreprins în această perioadă prima lor cercetare monografică rurală, recunoscând pe de o parte, influența școlii gustiene, pe de altă parte, formulându-și dorința de a se angaja și pe alte căi de cercetare.

Revenind la articolele din „Ecoul”, la ziarul însuși, trebuie să remarcăm particularitatea sa în contextul presei bucureștene. Se deosebea radical de „Universul” și „Curentul”. „Universul”, „tabloidul” de dreapta din interbelic, își păstra vechiul caracter, dar consacra multe pagini relatărilor de război, promovând viziunea oficială. La rândul său „Curentul” s-a angajat plenar în comentarea politică și militară a războiului, un rol precumpănitor în acest sens revenindu-i lui Pamfil Șeicaru, directorul gazetei.

Față de aceste ziare „Ecoul”, care revenise din start la structura ziarelor dinainte de război, acorda spații largi literaturii, artei, științei, unor personalități neangajate politic. Acceptarea membrilor Școlii sociologice de la București în paginile sale dovedește o deschidere spre normalitate, spre viitor. Fructificarea acestei deschideri depindea de condițiile, totuși, de război, dar și de profilul politic, moral, intelectual al fiecăruia.

Altminteri, în ciuda caracterului democratic al ziarului, el a fost suprimat în toamna anului 1944, iar Mircea Grigorescu excomunicat din breasla presei (re)născute după întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. Peste trei ani, cu ocazia preluării totale a puterii de către partidul comunist, aceeași soartă îi aștepta și pe membrii școlii gustiene.

Ce este această carte ? O „fotografie la minut” a publicisticii școlii gustiene, o imagine nefardată a unui grup intelectual, a unei situații tranzitorii, o invitație de a reflecta asupra unor atitudini de grup și individuale fără imixtiunea posterității.

Zoltán Rostás

Încredere în viitor

de OCTAVIAN NEAMȚU¹

Necurmata și neîndurătoarea curgere a evenimentelor a pus de-acum de multă vreme stăpânire pe cugetele noastre. Oricât am vrea să ne păstrăm mintea liberă de faptele zilei, și oricât ne-am lupta să ne ferim inima de înrâurirea lor așa de des apăsătoare, mai puternice decât stăruințele noastre, ele ni se impun tiranice cu prezența lor violentă. În uzină, pe stradă, în încăperea sortită meditațiunii liniștite ca și afară pe ogor, în viața ușoară de relații ca și în aceea rânduie a familiei, preocupările nu mai sunt alese de om ci provocate de stările teribile ale vremii, care ne-a smuls din lumea restrânsă de muncitor, de țaran ori de cărturar, ca și din aceea de prieten, de părinte, ori de frate și ne-a zvârlit nepăsătoare în vârtejul înnebunit al Lumii.

---

¹ **Neamțu, Octavian** (1910-1976), sociolog, colaborator apropiat al profesorului Gusti, urmaș al acestuia în fruntea Fundației Culturale Regale. A participat la campaniile de cercetări monografice de la Cornova și Drăguș, a condus echipele studențești de cercetare și acțiune socială (1934-1939). Alături de H.H. Stahl ia parte la înființarea și conducerea publicației periodice „Curierul echipelor studențești”. Participă la pregătirea și organizarea apariției revistei „Sociologie Românească” și a campaniei de cercetare și acțiune socială *60 de sate cercetate de echipele studențești*.

De asemenea, ca într-o exaltare dintr-un alt tărâm, pare că și neamurile s-au desprins, deodată, din cosmosul lor, ca îmboldite de nefirești chemări îndepărtate și se caută peste mări și țări pentru cea mai cumplită și înverșunată dintre întâlnirile omenirii.

Zărilor s-au deschis și s-au îndepărtat. Hotarele de altădată s-au ridicat deopotrivă pe hartă și în judecata omului. În fiecare gând al nostru îndreptat cu voia și mai mult fără voia noastră, spre tot ce se petrece, vin să-și ceară acum dreptul la luarea aminte stări și fapte îndepărtate, din locuri și de la popoare despre care acum trei-patru ani doar arareori pomeneam. Azi e ca și cum lucrurile au pornit a se întâmpla cum vor ele, într-o năvală în care doar doi-trei coloși dacă mai pot sta sus, cu o oarecare putere de cărmuire proprie.

Urmarea acestei constatări pe care, dintr-o vinovată înclinare spre rezolvarea cât mai simplă a problemelor, ne deprindem a o accepta ca pe-un lucru împotriva căruia n-ai cum sta, este un simțământ de resemnare și temere cu privire la ceea ce ne-ar putea aduce viitorul.

Suntem gata să ne împăcăm cu gândul că, față de amploarea aproape de necuprins a evenimentelor, dorințele, nevoile, năzuințele, aspirațiile, idealurile noastre naționale, nu mai pot avea însemnătate, ci sunt condamnate a fi tratate ca niște elemente secundare în raport cu ciocnirea de interese a celor ce au dezlănțuit războiul de azi. Nu suntem departe de a cădea în neiertata greșeală de a crede că ceea ce se va întâmpla cu noi va fi exclusiv o consecință a hotărârii celor „mari și tari”.

Ni se pare că viața noastră de azi ca și cea de mâine stă în puterea altora a căror opinie am fi nevoiți a o așteptata pasiv, ca pe-o sentință care va trebui să fie împlinită.

În pragul acestei stări se cade să ne scuturăm de simțămintele mici și slabe care ne cercetează inima, și să ne desprindem ochii

de spectacolul înșelător al unor aparente manifestări de forță în stare să domine Planeta. Tot ce ne înspăimântă azi în lume reprezintă o putere trecătoare, ucigașă, dar sortită celei mai mizerabile și totale dispariții; din toată nesăbuita aglomerare de forță materială nu va rămâne în picioare nimic.

Soarta noastră ne-o vom hotărî în cele din urmă tot noi, cu voința noastră, cu munca noastră, cu neînduplecata noastră credință, în trăinicia neamului și în rosturile lui. Primejdia stă nu în afară, ci în eventuala părăsire a încrederii în noi înșine, în înșelătoria așteptare ca alții să se milostivească a ne rânduî o situație favorabilă. Tăria celor ce vor să hotărască și pentru noi nu este valabilă decât în măsura în care o recunoaștem și o primim. Numai consimțământul nostru ar putea face dintr-o asemenea deciziune arbitrară o rânduire trainică. Și, de asemenea, numai și numai consimțământul nostru liber ar putea acorda cuiva în lume putere și asupra noastră. Oricât de legate ar fi lucrurile între ele, și oricât soarta neamurilor s-ar înrâuri una pe alta, nimic nu poate avea mai mare însemnătate pentru viitorul nostru decât propria noastră credință în el, icoana pe care ne-o facem despre noi înșine, și a cărei împlinire o slujim neîncetat.

În necurmata și neîndurătoarea curgere a evenimentelor, întru acest gând privim înainte cu neînfrică, limpede și puternică încredere.

„Ecoul”, Anul I, nr. 1, duminică 19 decembrie 1943, pp. 1, 3